

TV-VKHTCNN

STV

301GI

-108T

1

2011

TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
KHOA THỐNG KÊ

Chủ biên: **PGS.TS. Trần Thị Kim Thu**

GIÁO TRÌNH
ĐIỀU TRA XÃ HỘI HỌC

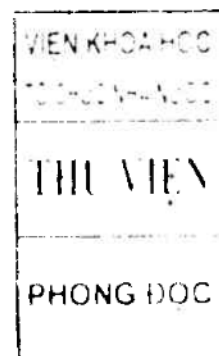
NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
HÀ NỘI - 2011

TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN

Chủ biên: PGS.TS TRẦN THỊ KIM THU

Giáo trình

ĐIỀU TRA XÃ HỘI HỌC

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN
HÀ NỘI – 2011

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Trần Thị Kim Thu

Giáo trình điều tra xã hội học / Trần Thị Kim Thu, Cao Quốc Quang, Đỗ Văn Huân. - H. : Đại học Kinh tế Quốc dân, 2011. - 256tr. : minh hoạ ; 21cm

ĐTTS ghi: Trường đại học Kinh tế Quốc dân. Khoa Thống kê. - Phụ lục: tr. 203-250. - Thư mục: tr. 251

ISBN 9786049096419

1. Điều tra xã hội học 2. Giáo trình
301 - dc14

DKB0005p-CIP

LỜI NÓI ĐẦU

Trong bất cứ giai đoạn phát triển nào của xã hội, thông tin nói chung và thông tin kinh tế xã hội nói riêng luôn có vai trò hết sức quan trọng. Xã hội càng phát triển thông tin ngày càng đa dạng, phong phú. Việc thu thập thông tin ngày càng khó khăn, phức tạp, đòi hỏi phải có những phương pháp thu thập thích hợp để nâng cao chất lượng các thông tin giúp cho các nhà chính trị, hoạch định chính sách, các nhà quản lý, kinh doanh, các nhà hoạt động văn hoá - xã hội và các lĩnh vực khác có cơ sở để đưa ra quyết định phù hợp.

Điều tra xã hội học là một trong những phương pháp hữu hiệu và ngày càng được áp dụng phổ biến, linh hoạt cho nhiều đối tượng, phạm vi. Môn học Điều tra xã hội học được giảng dạy ở trường đại học nhằm cung cấp cho người học các kỹ năng về thiết kế nghiên cứu, xây dựng phương án điều tra hoàn chỉnh; kỹ thuật câu hỏi, bảng hỏi; phương pháp xử lý tài liệu thu thập được.

Về phương pháp luận, đã có nhiều tài liệu đề cập đến, tuy nhiên chưa có cuốn sách nào trình bày một cách hệ thống và hoàn chỉnh về phương pháp điều tra xã hội học. Việc biên soạn cuốn giáo trình Điều tra xã hội học là hết sức cần thiết cho việc giảng dạy ở các trường đại học và cũng có thể là tài liệu tham khảo cho những ai thực tế thường sử dụng phương pháp này.

Giáo trình này do PGS.TS Trần Thị Kim Thu làm chủ biên. Tham gia biên soạn gồm có:

- PGS.TS. Trần Thị Kim Thu và ThS. Cao Quốc Quang biên soạn chương I, II, và IV

- PGS.TS. Trần Thị Kim Thu và ThS. Đỗ Văn Huân biên soạn chương III và V

Đây là lần xuất bản đầu tiên, kinh nghiệm thực tế chưa nhiều, mặc dầu đã có rất nhiều cố gắng song chắc chắn sẽ còn nhiều thiếu sót và hạn chế. Tập thể tác giả rất mong nhận được những ý kiến góp của bạn đọc để lần xuất bản sau sẽ hoàn thiện hơn.

Hà Nội, tháng 12 năm 2010

Tập thể tác giả

Chương I

NHỮNG VẤN ĐỀ CƠ BẢN CỦA ĐIỀU TRA XÃ HỘI HỌC

I. ĐIỀU TRA XÃ HỘI HỌC VÀ ĐỐI TƯỢNG CỦA ĐIỀU TRA XÃ HỘI HỌC

1. Khái niệm về điều tra xã hội học

Hiện tượng kinh tế xã hội thường xuyên biến động không ngừng, con người luôn muốn nắm bắt những hiện tượng này để từ đó có những thông tin phục vụ việc đưa ra những quyết sách điều chỉnh kịp thời. Để có được các thông tin đó chúng ta thường phải thu thập thông tin qua các kênh khác nhau, các nguồn dữ liệu khác nhau như sơ cấp, thứ cấp,... nhưng chủ yếu là dựa vào dữ liệu của các cuộc điều tra. Điều tra là việc thu thập các thông tin về hiện tượng cần nghiên cứu trong một khoảng thời gian nào đó nhằm đạt một mục đích nghiên cứu đã xác định. Các cuộc điều tra hiện nay chủ yếu là điều tra thống kê do các cơ quan nhà nước thực hiện nhằm thu thập các thông tin định lượng để phục vụ cho việc hoạch định các chính sách kinh tế vĩ mô. Bên cạnh đó còn các cuộc điều tra khác do các cơ quan chuyên môn thực hiện như các cuộc điều tra nghiên cứu thị trường, điều tra xác định nhu cầu,... các cuộc điều tra này thường phục vụ cho mục đích sản xuất kinh doanh của các doanh nghiệp. Trong các lĩnh vực liên quan đến những vấn đề xã hội cũng có các cuộc điều tra thu thập thông tin khác nhau như các cuộc điều tra thăm dò dư luận xã hội.... Tuy nhiên, đặc thù của các hiện tượng xã hội rất phức tạp, nó bao gồm hệ thống các mối quan hệ chằng chéo, đan xen lẫn nhau nên muốn nắm bắt được đòi hỏi phải có

phương pháp hết sức khoa học. Bên cạnh đó, những thông tin thu thập phản ánh các hiện tượng xã hội thường không hoàn hảo do phụ thuộc nhiều yếu tố tác động như yếu tố môi trường, hoàn cảnh, tâm lý,... Chính vì vậy, việc tiến hành điều tra thu thập thông tin đối với các hiện tượng xã hội có những đặc thù riêng, thích ứng với từng điều kiện, nội dung cũng như đối tượng riêng.

Điều tra xã hội học là một loại điều tra một mặt sử dụng các phương pháp của điều tra thống kê nói chung nhằm thu thập thông tin về các hiện tượng và quá trình kinh tế xã hội trong điều kiện thời gian và địa điểm cụ thể từ đó tiến hành tổng hợp và phân tích nhằm đưa ra những kiến nghị đúng đắn đối với công tác quản lý xã hội. Mặt khác, điều tra xã hội học cũng sử dụng các phương pháp của xã hội học như phân tích tư liệu, trưng cầu ý kiến, thực nghiệm... để phục vụ cho mục đích nghiên cứu.

Điều tra xã hội học nói riêng và điều tra thống kê nói chung có thể được phân loại theo các căn cứ sau:

* Theo phạm vi đối tượng được điều tra thực tế có 2 loại: điều tra toàn bộ và điều tra không toàn bộ.

Điều tra toàn bộ là tất cả các đơn vị thuộc đối tượng điều tra đều được thu thập thông tin, ví dụ: điều tra khảo sát ý kiến đóng góp của dân cư một địa phương về một chính sách xã hội áp dụng cho địa phương đó, khảo sát ý kiến của người dân trong vùng giải toả về chính sách đền bù đất của nhà nước,...

Điều tra toàn bộ có ưu điểm là thu thập được thông tin chung của toàn bộ tổng thể từ đó làm căn cứ vững chắc cho việc ra quyết định. Tuy nhiên, điều tra toàn bộ có nhược điểm là tốn kém, nhiều trường hợp không thực hiện được nên trong thực tế trừ một số cuộc điều tra bắt buộc phải thực hiện điều tra toàn bộ

còn lại loại điều tra này ít phổ biến mà chủ yếu là loại điều tra không toàn bộ.

Điều tra không toàn bộ là cuộc điều tra chỉ tiến hành thu thập thông tin trên một số đơn vị thuộc tổng thể nghiên cứu. Tùy theo hình thức chọn các đơn vị để điều tra khác nhau sẽ có các loại điều tra không toàn bộ khác nhau. Điều tra chọn mẫu là chọn các đơn vị đại diện cho tổng thể chung còn điều tra trọng điểm là chọn số đơn vị thuộc bộ phận chiếm đa số trong tổng thể để điều tra. Trong thực tế điều tra chọn mẫu được sử dụng phổ biến hơn vì kết quả có thể dùng để suy rộng cho tổng thể nghiên cứu.

* Theo thời gian có 2 loại: điều tra thường xuyên và điều tra không thường xuyên.

Điều tra thường xuyên là thu thập thông tin theo sát quá trình phát sinh phát triển của hiện tượng. Các thông tin về hiện tượng luôn được cập nhật ghi chép lại một cách liên tục.

Điều tra không thường xuyên là loại điều tra gắn với một mục đích nhất định tại một thời gian cụ thể và chỉ khi nào cần mới tiến hành điều tra theo quy trình thống nhất. Điều tra không thường xuyên thường là các cuộc điều tra chuyên môn, gắn với một phương án điều tra cụ thể.

* Theo nội dung có hai loại: điều tra cơ bản và điều tra chuyên đề.

Điều tra cơ bản là loại điều tra nhằm thu thập các thông tin chung, cốt lõi của hiện tượng.

Điều tra chuyên đề chủ yếu đi sâu nghiên cứu theo từng lĩnh vực, từng chủ đề qua đó thu thập các thông tin chi tiết để làm rõ các nội dung chủ đề đó.

2. Đối tượng của điều tra xã hội học

Để làm rõ phạm vi nghiên cứu của môn học trên cơ sở phân biệt với các môn khoa học khác thường dựa trên đối tượng nghiên cứu. Với điều tra xã hội học thì đối tượng nghiên cứu chính là những hiện tượng và quá trình xã hội trong những điều kiện thời gian và địa điểm cụ thể. Đó là những hiện tượng và quá trình thể hiện mối quan hệ tác động qua lại (tương tác) giữa con người với con người, giữa con người với xã hội và ngược lại. Cụ thể biểu hiện ở các khía cạnh sau:

- Dân số, lao động và việc làm;
- Mức sống vật chất của dân cư, phân tầng xã hội;
- Bảo hiểm và bảo trợ xã hội;
- Hôn nhân và gia đình;
- Lối sống, trào lưu và thị hiếu;
- Giáo dục và đào tạo;
- Y tế và chăm sóc sức khỏe;
- Văn hoá, nghệ thuật, thể thao và giải trí;
- Tôn giáo tín ngưỡng và phong tục tập quán;
- Dư luận xã hội;
- Đạo đức xã hội;
- Khuyết tật xã hội;
- Vị thế xã hội của cá nhân;
- Các cấu trúc xã hội: Địa giới hành chính, các đoàn thể, tổ chức kinh tế xã hội, cấu trúc giai cấp, cấu trúc thế hệ (lứa tuổi), cấu trúc giới tính,...

Các thiết chế xã hội: chế độ chính sách, luật pháp,...

- Môi trường sinh thái,...

- ...

Đặc điểm của các hiện tượng và quá trình xã hội thường là các hiện tượng đa dạng, phức tạp, liên quan đến nhiều lĩnh vực nên việc đo lường khó khăn hơn các hiện tượng kinh tế vì gặp nhiều chỉ tiêu phi lượng hoá. Với những đặc điểm này cho nên khi thu thập các hiện tượng và quá trình xã hội thường phải kết hợp nhiều phương pháp điều tra để có thể có được thông tin đầy đủ.

Chính từ những đặc điểm trên nên khi tổ chức nghiên cứu các hiện tượng xã hội ngoài những đặc thù chung của các cuộc nghiên cứu thống kê, điều tra xã hội học còn đòi hỏi phải có những phân tích chuyên sâu, nắm bắt được đầy đủ những thay đổi của xã hội, môi trường, cũng như những cung bậc trạng thái tình cảm của con người,...

II. QUY TRÌNH THỰC HIỆN ĐIỀU TRA XÃ HỘI HỌC

Bất cứ một cuộc điều tra nghiên cứu nào cũng đều có một quy trình chung và đều phải qua trình tự các bước đã được hoạch định sẵn. Nhìn chung đối với một cuộc điều tra xã hội học, các bước thực hiện tập trung vào 3 giai đoạn chính: chuẩn bị điều tra (lập kế hoạch nghiên cứu và xây dựng phương án điều tra), tiến hành điều tra (thu thập thông tin), xử lý kết quả điều tra (tổng hợp, phân tích dữ liệu và trình bày kết quả nghiên cứu). Trong từng giai đoạn lại có thể chia nhỏ ra từng công việc, từng nhiệm vụ cụ thể và gắn với từng bộ phận, từng cá nhân tham gia nhằm thực hiện tốt và đồng bộ tất cả quy trình. Cả 3 giai đoạn của quá trình đều quan trọng nhưng giai đoạn chuẩn bị điều tra đòi hỏi phải đầu tư nhiều về “chất xám”, công sức cũng như thời gian. Bởi vì đây là giai đoạn đầu tiên có vai trò quyết định đến sự thành công hay thất bại của các giai đoạn tiếp theo.